

6. Вінницький торговельно-економічний інститут Київського національного торговельно-економічного університету: 40 років розвитку і звершень. – Вінниця: ВТЕІ КНТЕУ. – 224с.
7. Бируля О. В. Архітектурна історія Вінниці / О. В. Бируля – Вінниця: Державна друкарня ім. Леніна, 1930. – 70 с.
8. Історія української архітектури / Ю. С. Асєєв, В. В. Вечерський, О. М. Годованюк та ін.; За ред. В. І. Тимофійка. – К.: Техніка, 2003. – 472с.
9. Історія міст і сіл УРСР. Вінницька область / АН УРСР, Головна редакція Української радянської енциклопедії; редкол.: Олійник А. Ф. (голова) та ін. – Харків: Книжкова фабрика ім. М. В. Фрунзе, 1972. – 778 с.
10. Леонтьєв Д. В. Архітектура України. Велика ілюстрована енциклопедія. – Х.: Веста, 2010. – 224 с.: іл.

Subin-Kozhevnikova A. THE STYLE PECULIARITIES DETERMINATION OF THE EDUCATIONAL BUILDING OF THE REAL SCHOOL IN VINNICYA

The article discover the historical and architectural features of the Vinnytsia real school building, which is a local architectural monument. It highlighted the degree

of scientific development of this topic and identified the significance of the building as an important element of the historical environment. It proved the necessity of further research in order to preserve the monument and develop the cognitive-aesthetic and tourist aspect of the city's recreation.

Keywords: historicism, national identity, pseudo-Russian style, real college, education, modernism.

Субин-Кожевникова А. С. ОПРЕДЕЛЕНИЕ СТИЛЕВЫХ ОСОБЕННОСТЕЙ ЗДАНИЯ УЧЕБНОГО КОРПУСА РЕАЛЬНОГО УЧИЛИЩА г. ВИННИЦЫ

В статье раскрыто историко-архитектурные особенности здания учебного корпуса винницкого реального училища, которое является памятником архитектуры местного значения. Освещены степень научной разработки данной темы и установлена значимость здания, как важного элемента исторической среды. Доказана необходимость дальнейшего исследования с целью сохранности памятника и развития познавательно-эстетического и туристического аспекта рекреации города в целом.

Ключевые слова: историзм, национальная идентичность, псевдо-русский стиль, реальное училище, образование, модерн.

УДК 72.035

Хороша О. І.

*Вінницький національний технічний університет
(Хмельницьке шосе, 95, м. Вінниця, 21021, Україна; e-mail: Ksyun_@ukr.net)*

МАСТОК ГРОХОЛЬСЬКИХ-МОЖАЙСЬКИХ – ЕВОЛЮЦІЯ ПАЛАЦУ ВІД ІСТОРИЧНОГО СТАНОВЛЕННЯ ДО СУЧАСНОЇ РЕСТАВРАЦІЇ

У статті проведено історико-культурний та архітектурно-містобудівний аналіз основних періодів розквіту, занепаду та відновлення палацу кінця XVIII століття. Проаналізовано характерні його стилістичні риси архітектури. Проведено порівняльний аналіз з іншими садибами раннього класицизму Східного Поділля. Виявлено основні художньо-декоративні прийоми, закономірності та композиційно-просторові вирішення у формуванні архітектури палацу.

Ключові слова: палац, архітектурна пам'ятка, ранній класицизм, Можайський, масток, ордер, стиль, фасад.

Постановка проблеми і актуальність дослідження. Розвиток української архітектури протягом багатьох століть неможливо уявити без унікальних творів, які потребують вивчення, глибокого і змістовного аналізу. По кількості палацових комплексів та розмаїтті стилістичних вирішень, що мали місце на Східному Поділлі, значну частку становили саме споруди класицизму – стилю, який був схвалений царською владою та довгі роки створював тенденції до розвитку садибно-архітектури. Суспільно-економічні та політичні зміни в Україні, період бездержавності від XIX до

кінця XX століття, гостро вплинули на стан архітектурних пам'яток та їх збереження. Серед численних архітектурних шедеврів Вінниччини своє місце посідає і палац у Вороновиці, збудований у характерних рисах витонченого раннього класицизму, який наслідували зодчі Європи та царської Росії.

Від свого створення та до сьогодні палац Грохольських-Можайських майже зберіг свою цілісність та архітектурно-декоративне оздоблення, пройшовши довгий шлях перепланувань та реставрацій. Як і

двісті років потому, так і сьогодні, Вороновицький маєток все ще вражає вміло розрахованим ефектом раптової, неочікуваної появи серед сільської зелені та побілених хатин своїм величним, повернутим до дороги трьохповерховим фасадом. [1]

Мета та завдання дослідження. Метою статті є глибокий аналіз становлення та подальше існування палацу Грохольських-Можайських у смт Вороновиця Вінницького району Вінницької області. Об'єктом дослідження є існуючий палац кінця XVIII століття.

Основними завданнями статті є розглянути історичні аспекти становлення палацу від заснування до сучасної реставрації, визначити композиційно-просторову схему маєтку, встановити стан збереженості споруди на теперішній час, проаналізувати архітектурно-планувальні особливості палацу в контексті розвитку садибної архітектури інших представників раннього класицизму Вінниччини.

Методи дослідження. При опрацюванні матеріалу та написанні даної статті використовувалися загально-наукові та спеціально-професійні методи дослідження палацу. Серед загально-наукових використовувалися емпіричні (спостереження та описання), теоретичні (гіпотеза, аналіз, історичний підхід, системний метод та узагальнення). Серед спеціально-професійних методів – фотограмметричний метод, метод натурних обстежень та морфологічного аналізу.

Аналіз останніх досліджень та публікацій. До проблеми вивчення палацу Грохольських-Можайських у своїх працях та публікаціях зверталися такі наукові діячі, як Малаков Д. В. [1], Тимофієнко В. І. [4], Томілович Л. В. [3], Котелко С. [8] та ін. У роботах даних авторів палац розглядався описово у загальному дослідженні серед садибно-паркового зодчества Східного Поділля. Проте маєток Грохольських-Можайських потребує комплексного наукового аналізу, починаючи від особливостей історичних витоків його створення до реставрації самого палацу у теперішній час.

Результати дослідження. Грунтовне висвітлення проблеми дослідження архі-

тектурно-планувальних особливостей палацу Грохольських-Можайських не можливе без розкриття історичних передумов його заснування.

Селище міського типу Вороновиця, вперше згадується в 1545 р. та розташоване на річці Воронка, яка впадає в Південний Буг. [2] Містечко входило до Брацлавського воєводства Малопольської провінції Речі Посполитої, потім – до Брацлавського повіту Подільської губернії. Вороновиця займала вигідне положення на старому торговельному шляху Вінниця – Тульчин – Балта, що сприяло її економічному зростанню.

В другій половині XVIII століття брацлавський земський суддя Михайло Грохольський одружився на Ганні Радзи-мінські і отримав Вороновицю, [3] проте до кінця століття володів містечком його син Франциск Грохольський, який був призначений міським Вінницьким старостою, королівським камергером, а в 1774 – 1777р р. займав посаду королівського радника. Саме він у 1770 – 1777 рр. на місці старого панського маєтку побудував палац у стилі, поширеного на ті часи, раннього класицизму [3] (рис. 1, 2).

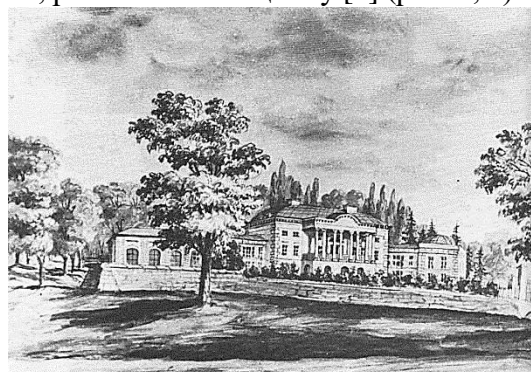

Рис. 1. Палац у 1871 році.

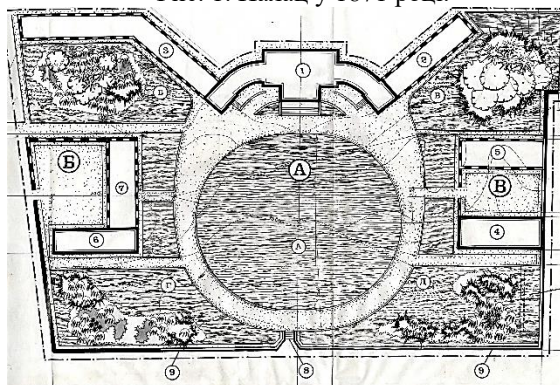

Рис. 2. Фрагмент плану маєтку за матеріалами «УкрНДІпроектреставрація»
Малюнок Н. Орди

З приходом нової царської влади та зміною політичного устрою містечко підлягало обов'язковому продажу особам лише російської знаті, [4] тому останнім володарем маєтку із нащадків Грохольських, (рис. 3) який жив у Вороновиці, був Владислав Грохольський.

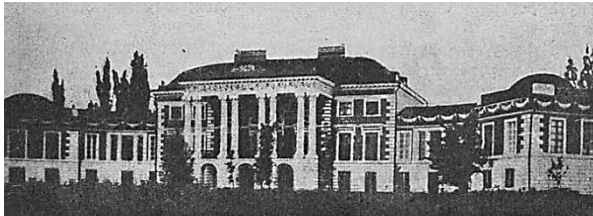

Рис. 3. Зображення палацу 1914 року з книги Р. Афтаназі «Dzieje rezydencji na dawnych kresach Rzeczypospolitej»

У 1869 році на торгах у Одесі Вороновицю викупив капітан II-го рангу Микола Можайський, але незабаром новий власник помер і управляти майном став брат покійного – капітан I-го рангу Олександр Федорович Можайський – видатний конструктор і винахідник першого у світі літака. [1] Він проживав у маєтку з 1869 по 1876 роки та виконував обов'язки почесного мирового судді Брацлавського повіту.

Отож, палац був збудований на найвищій точці місцевості, так що його можна споглядати з усіх кутків містечка. (рис. 4, 5) Можливим архітектором (хоча достовірного підтвердження немає) був Д. Мерліні, який в 1774 – 1777 рр. займав посаду королівського архітектора і розробляв проекти садіб польським магнатам. [5] Будівельними роботами керував архітектор Лоренц Гедон.

Рис. 4. Фото 1920 року [6]

Рис. 5. Фото автора 2013 року

Триповерховий об'єм будівлі у стилі раннього класицизму є центром композиційно-просторового вирішення маєтку. Палац був оточений парком, закладеним вкінці XVIII століття. Територія парку спланована за принципом регулярних французьких парків, за тенденцією, що прослідковувалась у плануванні євро-пейських вельможних споруд. Було чітко визначено, місце кожного дерева чи куща та як вони мають бути підстрижені.

Зелені насадження садиби організовані так, що залишається єдина точка огляду – чітко по осі симетрії на фронтальну композицію палацу [1]. У маєтку спостерігається перенесена із Франції «мода століття», де широка просторова осьова композиція утримує палац між відкритим парадним двором, що оточений флігелями, службовими спорудами та великим парком-садом [7]. Таку тенденцію забудови палацових комплексів раннього класицизму можна спостерігати у маєтку Потоцьких, що у місті Тульчині та у маєтку тих самих Грохольських, але у П'ятничанах біля Вінниці.

Усі принципи раннього класицизму спостерігаються у плануванні будівлі: від центральної частини плавно розходяться короткими дугами двоповерхові крила, що завершені павільйонами під сферичними куполами, підкреслюючи всю велич центрального портику, піднятого на масивний рустований цоколь з трьома арками входів. (рис. 6) Антаблемент портику утримують спарені колони композитного ордеру, виліплені надзвичайно рельєфно і тонко. Наси-

чена ліпнина рослинного орнаменту покриває фриз та напівкруглий виступ по центру парапету, що завершає портик. [1] Центральний об'єм будівлі оперезують по периметру дентикули.

Рис. 6. Головний фасад палацу, фото з проекту реставрації 2017 року (надане будівельною компанією «МУР»)

Під карнизом дугоподібних крил палацу проходить римський орнамент – гірлянди та квіти, що чергуються з черепами биків [8]. Серед палацових споруд раннього класицизму на Східному Поділлі такі насичені орнаменти на фасадних частинах не зустрічаються, що надає палацу Грохольських-Можайських своїх яскравих особливостей.

Вікна центрального об'єму будівлі увінчані трикутними сандриками, що притаманно для епохи класицизму. Двері та вікна бокових крил покривають прямокутні сандрики та акантові листя по краям. Колірове вирішення фасадів палацу спокійне, пастельних відтінків помаранчевої палітри.

Планування приміщень анфіладне, палац вміщує 43 кімнати, загальною площею приблизно в 2500 кв. м (рис. 7). На першому поверсі розташовувалися вестибюль, гардероб, приймальня, служби, кухня, на другому – парадні кімнати, їдальня, кабінети, бібліотека, бальні зали, на третьому – житлові кімнати, спальні, приміщення для прислуги [8]. Під всім палацом є підвальне приміщення, перекрите напівциліндричними склепіннями. Прекрасна цегляна кладка підвалів і підземних ходів збереглася і до наших днів.

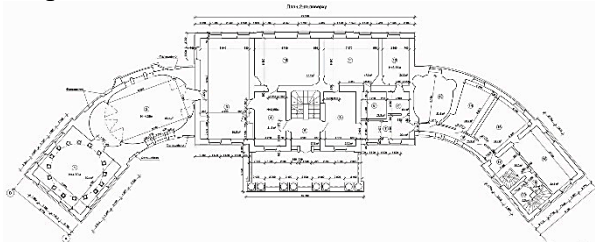

Рис. 7. План 2-го поверху, розроблений будівельною компанією «МУР»

Найбільш парадними і багато оформленими були зали другого поверху, в яких до сьогодні зберігся початковий скульптурний декор стелі. Перший зал, де проходили пишні прийоми гостей для збереження обов'язкової симетрії виконаний у вигляді витягнутого овала. Приміщення перекрито дзеркальним склепінням з великим овальним плафоном. В центрі купола за часів Грохольських звисали великі кришталеві люстри. (рис. 8)

Рис. 8. Стеля у овальній залі палацу

Рис. 9. Стеля у круглій залі палацу

По краям купола розташовані рельєфні зображення на античні тематики: крилата богиня, композиція з виноградної лози, композиції лева та левиці. Над дверима розміщені напівоголені фігури богині весни та символа юності.

Сусідній зал квадратний в плані та має по колу розміщених шістнадцять білих малих колон, корінфського ордеру, на які опирається напівкругле склепіння, розподілене гірляндами на шістнадцять частин; поміж гірлянд ліпнина діви. Лінії орнаменту прямують до великої рельєфної розетки з акантових листків та спадають по ширині, зорозвужуючи ілюзію вищої зали [1].

Скульптурна пластика обох залів виконана досить тонко та професійно, що надає інтер'єрам особливо ошатно-святково-

вого вигляду. У кімнатах був паркет з дерева різних видів, мармурові каміни, в деяких - шовкові шпалери [8].

В період раннього класицизму така витончена та рельєфна ліпнина прикрашала стелі палацу Чацького у Серебринцях, що на Вінниччині, проте залишилось декору менша частина, тому вороновицький палац є неповторним зразком архітектури на Східному Поділлі, зберігаючий автентичні ліпнинні елементи своєї епохи.

Із 1920 року палац Грохольських-Можайських використовувався, як гімназія і училище, ревком, міліція, камера для в'язнів, а на території маєтку знаходився млин. [9] Наразі в приміщенні палацу розміщений музей авіації та космонавтики та дитяча бібліотека. Парк частково втрачений та носить уже не регулярний характер. Службові споруди – в аварійному стані.

Стан палацу був незадовільним чималий проміжок часу, за браком коштів у повному обсязі відновити архітектуру споруди не вдавалося. Проте 2017 році палац Грохольських-Можайських реставрували (рис. 10, 11) за кошти Європейського союзу, та частково – Обласної та Районної рад. Протягом реставраційних робіт були відновлені фасади палацу та система опалення, що допоможе споруді надалі зберігати конструктивні особливості. Замінені автентичні заповнення віконних та дверних прорізів на металопластикові; орнаменти, сандрики та декоративні елементи оздоблення фасадних частин палацу були замінені на копії, за неможливості від реставрувати втрачені оригінальні зразки.

Рис. 10. Фото автора 2017 року
Головний фасад. Реставрація

Рис. 11. Фото автора 2017 року
Парковий фасад. Реставрація

Питання реставрації пам'ятки в теперішній час висвітлюється журналістами вінницьких періодичних видань [10] заради привертання уваги українського суспільства до проблем збереження культурної спадщини нашої держави.

Висновки. Палац в смт Вороновиця на Вінниччині є пам'яткою архітектури національного значення, яскравим та відповідним своєму періоду представником панських маєтків, збудованих на Східному Поділлі в стилі раннього класицизму.

У статті розкрито та в повному обсязі висвітлено питання становлення палацу, усіх його власників, стилістичних особливостей та зміни типологічного призначення від кінця XVIII до початку XXI століття. Теоретичне опрацювання результатів проведеного узагальнюючого дослідження дозволяє виявити вцілому характерні особливості архітектурно-планувального та композиційно-просторового процесу розвитку палацу Грохольських-Можайських.

Серед кількості зразків палацового зодчества на Східному Поділлі, палац Грохольських-Можайських займає свою особливу нішу та є неповторним і одночасно характерним зразком стилю раннього класицизму Вінниччини та України загалом.

Реставрація вороновицького палацу залучить туристів не лише Поділля, а й України та послужить поштовхом на майбутнє відродження всього архітектурного ансамблю Грохольських-Можайських.

ЛІТЕРАТУРА:

1. Малаков Д. В. По Брацлавщине (от Винницы до Тульчина) / Д. В. Малаков – Москва: «Искусство», 1982. – 175 с.

2. Гульдман В. К. Населенные места Подольской губернии, с указанием некоторых справочных о них сведений / В.К. Гульдман – Каменец-Подольский: Издание подольского губернско-го статистического комитета, 1893. – 686 с.
3. Томілович Л. Історичні садиби Вінницької області [каталог] / Л. В. Томілович – К.; Чернівці: Деснянська правда, 2011. – 207 с.
4. Тимофієнко В.І., Єрошев В.Ю. Українська садибна архітектура другої половини XVIII ст. – першої третини XIX ст. – К.: НДІТІАМ, 1993. – 44 с.
5. Памятники архитектуры и градостроительства Украинской ССР. – К.: Будивельник, 1985р – Т. 2. – 26 с.
6. Фотографии пребывания А. Ф. Можайского на Подолии. 1953 // ДАВО, Ф. Р-5482, Оп. 1, Спр. 3.
7. Історія української архітектури // Ю.С. Асєєв, В.В. Вечерський, О.М. Годованюк та ін. / За ред. В.І. Тимофієнка. – К.: Техніка, 2003. – 472с.
8. Котелко С. Вороновица. [Електронний ресурс]: С. Котелко / «Подорожуючи історією». // – травень, 2008. – Режим доступу: <http://sergekot.com/voronovitsa>
9. Копии документов выявленных в государственных архивах, из жизни А. Ф. Можайского. 1953 // ДАВО, Ф. Р-1154, Оп. 1, Спр. 47
10. Кліщук Л. Старовинному палацу на Вінниччині подарували «друге життя». [Електронний ресурс]: Л. Кліщук / «Vlasno Правди сила». // – червень, 2017.– Режим доступу: <http://vlasno.info/ekonomika/3/finansi/item/183-44-starovynnomu-palatsu-navinnych-chyni-podaruvaly-druhe-zhyttia-foto>

Khorosha O. THE ESTATE OF GROHOLSKI-MOZHAYSKI - EVOLUTION OF PALACE FROM THE HISTORICAL CONDITION TO THE MODERN RESTORATION

The historical-cultural and architectural and planning analysis of basic periods of bloom, decline and renewal of palace of end of the XVIII century is conducted in the article. It personal stylistic touches of architecture are analysed. A comparative analysis is conducted with other farmsteads of early classicism of East Podillia with determination basic artistically-decorative receptions, conformities to law and composition-spatial decisions informing of architecture of palace.

Keywords: palace, architectural monument, early classicism, Mozhayskiy, estate, warrant, style, façade.

Хорошая О. И. ИМЕНИЕ ГРОХОЛЬСКИХ-МОЖАЙСКИХ - ЭВОЛЮЦИЯ ДВОРЦА ОТ ИСТОРИЧЕСКОГО ОБРАЗОВАНИЯ ДО СОВРЕМЕННОЙ РЕСТАВРАЦИИ

В статье проведен историко-культурный и архитектурно-градостроительный анализ основных периодов расцвета, упадка и восстановления дворца конца XVIII века. Проанализированы его характерные стилистические черты архитектуры. Проведен сравнительный анализ с другими усадьбами раннего классицизма Восточного Подолья с определением основных художественно-декоративных приемов, закономерностей и композиционно-пространственных решений в формировании архитектуры дворца.

Ключевые слова: дворец, архитектурный памятник, ранний классицизм, Можайский, имение, ордер, стиль, фасад.

УДК 72.01

Данилов С. М.

*Харьковский национальный университет строительства и архитектуры
(ул. Сумская, 40, Харьков, 61002, Украина; e-mail: smd66@i.ua)*

ИННОВАЦИОННАЯ АРХИТЕКТУРА: ПРОБЛЕМЫ И ДОСТИЖЕНИЯ (часть первая – проблемы)

Сегодня становится очевидным, что скорость нарастания кризисных явлений и скорость изменений, происходящих в архитектуре, разнятся. Причем архитектура, в силу своей статичности и дороговизны, значительно отстает от возникающих проблем. Это приводит к хаосу и невозможности предсказать векторы будущего развития архитектуры, а, следовательно, это ведет к различного рода ошибкам в проектах, классификации которых и посвящена предлагаемая статья. Обращаясь при этом к актуальности вопросов прогностики в разработке принципов анализа современной архитектуры и города в целом, следует особо тщательно рассматривать проблематику адекватности предсказаний и последствий ошибочных прогнозов. Ценой ошибки могут стать опустевшие города и миллиарды потраченных средств.

Ключевые слова: архитектура, ошибка, инновация, когнитивные искажения, кризис, система.

Постановка проблемы

Практика последних ста лет убедительно демонстрирует динамику роста

сложности решаемых архитектурно-строительных задач. Сегодня характер возника-